

Република Србија
МИНИСТАРСТВО РАДА И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА
ЗА ПОБОЉШАЊЕ ПОЛОЖАЈА ЖЕНА
И УНАПРЕЂИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА

(2008 - 2014)

Београд, јануар 2008. године

ПРЕДЛОГ

На основу члана 45. став 1. Закона о Влади („Службени гласник РС“, бр. 55/05 и 71/05 – исправка)

Влада доноси

НАЦИОНАЛНУ СТРАТЕГИЈУ ЗА ПОБОЉШАЊЕ ПОЛОЖАЈА ЖЕНА И УНАПРЕЂИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА

Увод

1. Овим се документом утврђује целовита и усклађена политику државе у циљу елиминисања дискриминације жена, побољшања њиховог положаја и интегрисања принципа равноправности полова у све области деловања институција система, као један од елемената веће модернизације и демократизације друштва, у циљу бржег, равномернијег и ефикаснијег друштвеног развоја, у складу са политиком једнаких могућности прокламованом у Уставу Републике Србије (чл.15).

2. Кроз Стратегију су обухваћене области које се тичу учешћа жена у креирању политика и у доношењу одлука, област економије, образовања и здравља, проблем насиља над женама, као и питање медија и јавног мњења, пошто је кроз широку и демократску дискусију процењено да су ове области у садашњем друштвеном тренутку кључне за побољшање положаја жена и унапређивање равноправности полова.

3. Планиране активности утврђене су на основу претходно сагледаних потреба, и односе се на период од 6 година (2008. – 2014.), а водило се рачуна о могућностима њихове реализације, да би могли да имају подршку како институција тако и цивилног сектора, да међу активностима буде успостављена усклађеност, и да дугорочна акумулација позитивних промена доведе до дубинске и трајне трансформације родних односа у Србији.

4. У периоду од 2000. године до сада, учињени су појединачни кораци у том правцу, као што су оснивање Савета за равноправност полова Владе Републике Србије, Сектора за родну равноправност у Министарству рада и

социјалне политике, Одбора за равноправност полова Народне Скупштине Србије, промене у сфери кривичног, радног и породичног законодавства, као и укључивање родних аспеката у неке од државних стратегија, програма и акција, те припрема нацрта Анти-дискриминативног закона и Закона о равноправности полова.

5. У пролеће 2007. године презентован је Иницијални извештај Републике Србије о спровођењу Конвенције УН о елиминацији свих облика дискриминације према женама (CEDAW), и добијене су Препоруке за поступање од Комитета УН.

6. Ова Стратегија треба да омогући како да се постојећи капацитети и програми прошире и продубе, тако и да обезбеди систематски рад на успостављању, развијању, спровођењу и промовисању политика једнаких могућности.

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

7. Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређење равноправности полова (у даљем тексту *Стратегија*) представља прекретницу у јавној политици према женама, будући да се кроз њено спровођење први пут примењују системске мере, као и да се њеним усвајањем испуњавају међународне обавезе из ове области.

8. Ова стратегија је интегрални део укупних промена у друштву, усклађена са другим релевантним националним стратегијама, посебно са Стратегијом за смањење сиромаштва и Миленијумским циљевима развоја УН, синхронизована са основним токовима друштвених промена и реална у погледу материјалних могућности државе.

9. Она показује јасно опредељење наше земље за унапређивањем људских права, политике једнаких могућности у складу са новим Уставом Републике Србије, и стварањем капацитета за њихово адекватно спровођење.

10. Основни концепт Стратегије заснован је на Пекиншкој платформи, Конвенцији за елиминацију свих облика дискриминације жена (CEDAW), коју је наша земља ратификовала 1981. године, као и другим документима УН који се односе на равноправност полова и положај жена, на документима Савета Европе и осталих међународних институција чији је члан наша држава, а уклапа се и у европске интеграционе токове.

11. Модернизација и европеизације Србије биће знатно унапређени политиком једнаких могућности за остваривање равноправности полова у свим

областима друштвеног развоја и стратешког партнерства између жена и мушкараца.

12. Унапређење равноправности полова је једно од кључних развојних питања јер омогућава адекватно коришћење женских људских ресурса и директно доприноси побољшању квалитета живота свих грађанки и грађана.

13. Предуслов економског развоја је друштвена стабилност, која је заснована на политици једнаких могућности, солидарности, социјалној инклузији и друштвеној правди.

14. Равномеран економски развој није могућ без адекватног коришћења женских људских ресурса, па је зато неопходно да се посебним мерама жене подстакну на веће укључивање у тржишну економију.

15. Укупан развој друштва захтева адекватан популациони развој и заустављање одређених неповољних трендова, као што су негативан раст становништва, интензивно старење, одсуство систематског праћења миграцијских токова, а ефикасна популациона политика треба да подразумева укључивање родног аспекта и поштовање репродуктивних права.

16. Женска људска права су неодојиви део универзалних људских права, и у складу са свим међународним документима, морају бити гарантована, поштована и заштићена, те је веома важно препознавање и спречавање дискриминације жена, посебно у случајевима индиректне или посредне дискриминације.

17. Равноправност жена и мушкараца јесте саставни део законодавног система Републике Србије, посебно оснажени после доношења новог Устава Републике Србије, али реални показатељи указују да једнака права не морају нужно да значе и једнак положај, те да су жене у нашем друштву у слабијем положају у односу на мушкарце, и да су потребне мере да се њихов положај изједначи и уравнотежи.

18. За унапређивање равноправности полова потребне су посебне мере у циљу отклањања директне и/или индиректне дискриминације према женама, као и оснаживање једнаких могућности за пуно уживање људских права, уз истовремено јачање процеса укључивање родне перспективе у свим областима друштвеног живота, а што се посебно односи на тзв. двоструко и/или вишеструко дискриминисане групе, као што су жене припаднице националних мањина и мањинских група, Ромкиње, жене са инвалидитетом, избегле или расељене жене, сиромашне жене, жене са села, самохране мајке, жене другачије сексуалне оријентације и др.

19. Повећање учешћа жена у процесима одлучивања о јавним пословима на свим друштвеним нивоима и у свим областима, представља подстицај за даљи

развој демократије и друштва, те је претпоставка да равноправност полова буде укључена у креирање друштвених политика допринос остваривању демократије, транспарентности институција, владавини права, правде, развоја и мира.

20. Женске организације и женски покрет дају допринос у демократизацији и модернизацији друштва, промовисањем мира, људских права и демократских вредности, а што је све у складу са европском перспективом Србије, те је зато ова Стратегија такође у складу и са њиховим тежњама.

21. Учешће жена у мировним процесима на подручју Балкана учвршћује регионалну сарадњу, политику стабилности и мира, те је зато потребно поступити у складу са Резолуцијом Савета безбедности УН бр.1325, која обавезује на укључивање већег броја жена у све овакве и сличне процесе и преговоре.

22. Оснаживање жена и унапређење равноправности полова не представља тражење посебних привилегија, већ доприноси успостављању равнотеже међу половима и изградњи хармоничних односа на добробит целокупног друштва.

ОСНОВНИ ДЕМОГРАФСКИ ПОДАЦИ

23. Жене чине 51,4% популације у Србији. Број рођених дечака је већи од броја рођених девојчица, 51,5% према 48,5%, али је стопа морталитета код мушкараца такође већа, и износи 14,5% у односу на 13,1% код жена. Просечна старост становништва у нашој земљи је 41,5 година за жене и 39 година за мушкарце, а очекивано трајање живота 75 година за жене и 69,5 година за мушкарце. Од укупног броја жена код нас, 57,25% живи у градским насељима, а 42,75% у мешовитим или сеоским насељима. У односу на мушкарце, у градским насељима има 52,2% жена, а у мешовитим или сеоским срединама има их 50,33%. Мушкарци су дефинисани као носиоци домаћинства код нас у 73% домаћинства, а жене у 27%. Од тога, у једночланом, тј. самачким домаћинствима, 63,3% чине жене, а 36,7% мушкарци.

СТРАТЕШКИ ПРАВЦИ РАЗВОЈА

24. Основни принципи ове стратегије који ће обезбедити њену доследну примену, у складу са усвојеним међународним документима, и који ће служити развијању политике једнаких могућности и побољшању људских права у систему родне равноправности су: повећање учешћа жена у процесима

одлучивања и остваривање равноправне заступљености, побољшање економског положаја жена за остваривање равноправности полова, остваривање равноправности полова у образовању, побољшање здравља жена и унапређивање равноправности полова у здравственој политици, превенција и сузбијање насиља над женама и унапређење заштите жртава, и уклањање родних стереотипа у медијима и промоција равноправности полова.

Повећање учешћа жена у процесима одлучивања и остваривање равноправности полова

Опис стања

25. Право на равноправно учешће жена и мушкараца у процесима одлучивања о јавним пословима гарантовано је Уставом и другим домаћим и међународним документима о људким правима. Изборним законима уведена је мера за обавезно присуство од 30% кандидата мање заступљеног пола на свим изборним листама.

26. Институционални механизми за равноправност полова су формиран на различитим нивоима, али нормативни оквир за њихово деловање треба да се учврсти, како би се ускладили по питању избора, надлежности, финансирања и осталих питања.

27. После избора 2000. године, у Народној Скупштини било је 12,4% жена међу народним посланицима, а две су биле потпредседнице Скупштине, од којих је 2002. године једна изабрана за председницу, а извесно време била је и в.д. председника Републике. После избора 2003. године, проценат жена међу народним посланицима у Народној Скупштини незнатно је опао (10,8%), а једна жена била је међу потпредседницима.

28. На изборима 2007. године одржаним после увођења квота за мање заступљени пол у Закон о избору народних посланика, учешће жена међу посланицима повећало се на 20,4%, док је број потпредседница у Народној Скупштини остао исти (једна).

29. У скупштинама општина и градова после избора 2000.године било је испод 7% жена, једна је била председница градске, а три су биле председнице општинских скупштина. Увођењем обавезне квоте од 30% за мање заступљен пол у Закону о локалним изборима, после локалних избора 2004.године повећала се заступљеност жена у локалним скупштинама на 21,3%.

30. У Влади Републике Србије 2001. године било је две министарке а касније четири, у Влади 2004. године такође две, а после једна, која је 2006.

године била и потпредседница Владе. У актуелној Влади Републике Србије има четири министарке.

31. Међу судијама преовлађују жене (око 64%), али не и међу председницима судова (око 40%); од 2000. године на челу Врховног суда Србије су жене.

32. Разлози за недовољно присуство жена у политици су разни, а део препрека лежи у устаљеним традицијама, где недовољан утицај, породичне обавезе и брига о деци обесхрабрују жене да траже политичку функцију. Посебан проблем је могућност учешћа у јавном и политичком животу за вишеструко дискриминисане жене.

Посебни циљ: Остваривање права жена да равномерно са мушкарцима учествују у одлучивању

33. Равноправно и равномерно учествовање у одлучивању јесте један од темеља демократије и спада у гарантована људска права. Остваривање права жена и њихово подстицање за учествовањем у одлучивању шири демократске процесе, води до мирнијег и стабилнијег друштва у које су укључени различити аспекти људских потреба, те поспешује транспарентност у доношењу одлука и праведнију расподелу утицаја у друштву.

Појединачни циљ: Повећање учешћа жена у представничким телима на свим нивоима

34. Жене чине преко преко 50% бирачког тела, и у складу са равномерном заступљеношћу, потребно је створити низ мера у духу међународних стандарда, како би се обезбедило да буду заступљене у представничким телима са најмање 30% у почетној фази, а са 40% учешћа, што спада у стандарде ЕУ, до краја примене ове Стратегије.

Активности:

Допуне изборног законодавства

35. Ускладити изборно законодавство на свим нивоима, прецизирати тип изборне листе у вези са расподелом места за кандидате мање заступљеног пола, дефинисати принципе замене посланика и одборника мање заступљеног пола.

36. Ове мере треба да доведу до равномернијег учешће жена на кандидатским листама и при расподели изборних мандата, што ће побољшати структуру њихове заступљености у представничким телима, према постављеним стандардима. Светско искуство је показало да без изричитих мера

оваквог типа, нема значајног помака за учешће жена у представничким телима, а самим тим и њихове специфичне потребе нису адекватно заступане.

Промена закона о политичким странкама и финансирању политичких странака

37. Увести подстицајне финансијске мере за оне партије које у својим структурама и на својим листама имају преко 30% жена.

38. Овим мерама би се политичке странке подстакле да обезбеде већу видљивост за жене у својим редовима, омогућило би се боље напредовање жена у партијској хијерархији, и потреба да се што више жена оспособи за политички рад и функционерске дужности.

Промене скупштинских пословника

39. Увести обавезу да најмање један потпредседник у Народној Скупштини, Покрајинској Скупштини и скупштинама градова и општина треба да буде из редова мање заступљеног пола, као и да на челу скупштинских одбора и других радних тела скупштина буде омогућено адекватно учешће мање заступљеног пола.

40. Овим мерама доследно би се спровело учешће мање заступљеног пола у свим структурама представничких тела, у складу са повећањем учешћа жена међу кандидатима на изборима и међу изабраним лицима.

Континуирано праћење примене закона у овој области

41. Потребно је одредити мандат и обезбедити одговарајуће капацитете за то, као и увести да се приликом прикупљања података о представничким телима евиденција води разврстана према полу, што би обезбедило поуздане податке за анализу и извештавања.

Појединачни циљ: Повећање учешћа жена у извршним органима власти, на руководећим местима, у државној управи и јавним службама

42. Да би се обезбедило да жене имају равноправан и равномеран утицај на одлучивање, чиме би се на бољи начин заступали посебни женски интереси, није довољно имати одговарајући број жена у представничким телима, него је потребно да учествују и у извршној власти.

Активности:

Промена Закона о Влади и Одлуке о Покрајинском Извршном већу

43. Изборним законима уведена је обавезујућа квота за мање заступљен пол на изборним листама за преставничка тела, док за извршна тела нема никаквих мера за равномерну заступљеност полова. Зато би било важно да се регулише присуство мање заступљеног пола и у овом случају, у смислу да међу државним секретарима треба да буде барем једно лице супротног пола од ресорног министра, односно покрајинског секретара.

Промена прописа ради увођења посебних мера које обезбеђују равномерну заступљеност у државној администрацији и јавним службама

44. Прописима и политиком адекватних именована на положаје, треба осигурати да се међу државним службеницима и запосленима у јавним службама нађе што више припадника мање заступљеног пола, и да се охрабри њихово напредовање у служби.

45. Ове мере довешће до равномерније заступљености како жена тако и мушкараца у појединим секторима државне управе и јавних служби, јер је присутна тенденција да у неким областима преовлађују жене, а у другима мушкарци, па је потребно да се њихово учешће у вођењу администрације и јавних послова уједначи, да би се поспешило разумевање за посебне потребе оба пола.

Појединачни циљ: Институционализација механизма за равноправност полова и активно укључивање у процесе одлучивања

Активности:

Доношење Закона о равноправности полова и пратећих подзаконских аката

46. Овај Закон је један од услова за процесе придруживања ЕУ и треба да буде усклађен са Анти-дискриминативним законом и да ближе уреди питање равноправности полова у нашем законправном систему, као и да установи механизме задужене за ову област и за политику једнаких могућности на свим нивоима. Подзаконским актима регулисала би се њихова надлежност, састав и начин избора, питања финансирања и остала организациона питања.

47. Један од главних услова за остваривање равноправности полова и политике једнаких могућности за жене и мушкарце јесте капацитет за њихово спровођење. Зато је неопходно прецизирати сва ова питања законским решењима, а са друге стране обезбедити услове за несметан рад и сигурне изворе финансирања за предвиђене активности.

Појединачни циљ: Стварање предуслова за учешће жена из двоструко и/или вишеструко дискриминисаних група у јавном и политичком животу

48. Како су жене углавном онај мање заступље пол у процесима одлучивања, посебно тешко је женама из двоструко и/или вишеструко дискриминисаних група да остваре неки утицај и заступају своје специфичне потребе, јер је потребно да превазуђу вишеструке препреке како би могле да суделују у јавном и политичком животу.

49. Зато су потребне посебне мере, а које ће бити усклађене и са мерама и стратегијама које се односе на помоћ и на оснаживање групама којима припадају.

Активности:

Доношење Анти-дискриминативног закона

50. Анти-дискриминативни закон је такође један од услова за процес придруживања ЕУ, и треба да омогући прецизне дефиниције дискриминације, као и решавање питања надлежности за поступање у случајевима дискриминације.

51. Применом овог закона и других закона који се односе на спречавање дискриминације побољшаће се положај жена као и укупан положај дискриминисаних група, а посебно оних вишеструко дискриминисаних.

Усвајање посебних мера за оснаживање жена из двоструко и/или вишеструко дискриминисаних група за њихово укључивање у процесе доношења одлука

52. Припремити подстицајне мере за стварање прилика и програме едукације који ће дати потребне капацитете и могућности женама из поменутих група да могу да се адекватно укључе у процесе доношења одлука и заступају своје специфичне потребе.

Појединачни циљ: Јачање капацитета институција подизањем свести и знања о равноправности полова у политичком и јавном животу

53. Равноправност полова приликом доношења одлука кључна је за оснаживање положаја жена у друштву. Мере за креирање и спровођење политике једнаких могућности мушкараца и жена и њихову равномерну заступљеност у представничким и извршним телима, није могуће спровести без одговарајућег капацитета и подршке у институцијама.

Активности:

Развијање адекватног система праћења, прикупљања и обраде података о заступљености жена на местима одлучивања

54. За потребе адекватне примене предвиђених мера, процене стања у области равномерне и равноправне заступљености жена и мушкараца, као и за потребе извештавања како Владе и Скупштине, тако и међународних организација чији смо члан, неопходно је да се приликом прикупљања сви подаци о лицима на местима одлучивања разврстају према полу.

55. Такође је потребно одредити ко је надлежан за праћење и извештавање у вези процената заступљености мушкараца и жена на местима одлучивања, и омогућити одговарајуће капацитете за успешан рад.

Укључивање знања о равноправности полова у едукативне програме запослених у државној управи и јавним службама

56. Приликом едукација и семинара особа запослених у државној управи и јавним службама, треба обавезно укључити предавања о разлозима политике једнаких могућности и значају равноправности полова, како би са разумевањем могли да спроводе мере за њихово унапређивање а уз то и Препоруке Комитета УН, и да квалификовано извештавају према CEDAW Конвенцији.

57. Такође је потребно припремити писане инструкције и приручнике на теме везане за равноправност полова, политику једнаких могућности, системе извештавања, програме увођења родне перспективе у све области, као и родног буџетирања.

58. Увођење недискриминаторне терминологије и стандардизација српског језика у погледу правилне употребе рода и одговарајућих термина у законима, прописима и институционалној комуникацији.

Истраживање узрока неравномерне заступљености жена у доношењу одлука

59. Да би се ублажиле и отклониле наслеђене неравноправности жена и мушкараца у процесима доношења одлука, потребно је темељно истражити и документовати узроке истог. Ова истраживања пружиће одговарајући материјал за анализу и обезбедити даље креирање мера за равномерну и равноправну заступљеност оба пола на местима одлучивања, чиме ће се осигурати адекватније заступање специфичних потреба жена у друштву.

Носиоци активности:

Влада, Републички секретаријат за законодавство, Министарство рада и социјалне политике, Министарство за државну управу и локалну самоуправу

Рок: До 2011.године

Побољшање економског положаја жена и остваривање равноправности полова

Опис стања

60. Деценија 1990 - 2000 са ратовима на простору бивше Југославије, посебно негативно се одразила на жене. После санкција и „замрзнутог стања“ у том периоду, почела је транзиција економског система ка економији интегралног тржишта, што је први корак ка опорављању привреде и потенцијалном побољшању положаја жена у економији.

61. Донет је нови Закон о раду у коме је прописана равноправност полова у погледу услова запошљавања, избора позива, услова рада, права из радног односа, образовања, оспособљавања и усавршавања, напредовања на послу, отказа уговора о раду, забране узнемиравања и сексуалног узнемиравања запослених, одговорност послодавца за кршење закона, тудничко и породилско боловање и родитељско одсуство и др.

62. Према спроведеном истраживању о положају жена на тржишту рада, стопа незапослености жена за половину је већа од стопе незапослености мушкараца. Међу запосленима има 44% жена, а међу незапосленима има их 54,3%. Разлика у висини плата између мушкараца и жена је 16%. Од лица која су добровољно напустила посао из породичних разлога, 80% су жене, које чине и 98% оних којима једини рад јесте у домаћинству. Удео жена у власништву укњижених објеката је 29,7%. Са друге стране, жене учествују са 30,5% на управљачким местима у друштву и привреди, а од тога на директорским местима са 20,8% а на челу управних одбора са свега 14,3%.

63. Иако званична статистика не показује разлику у проценту жена и проценту мушкараца угрожених сиромаштвом, посебна истраживања и анализе показују да се у земљама у транзицији погоршава економски положај жена, што је последица садејства различитих чинилаца: општа ре-традиционализација и ре-патријархализација друштва; пад бруто друштвеног производа; смањење заштитне улоге државе и сужавање јавног сектора; рестрикција буџета која посебно погађа жене јер се смањују издвајања за здравство, образовање и др; сужавање права везаних за породилско одсуство, дечју заштиту и пензије; смањење стопе запослености и раст стопе незапослености; раст учешћа жена међу сиромашним становништвом; повећање сиве економије, што појачава експлоатацију и дискриминацију жена; недовољна транспарентност процеса приватизације, која искључује већину жена; конфликт улога (породица и посао) где терет још увек доминантно носе жене и др.

64. За разлику од земаља у окружењу, у Србији су у приличној мери очувана права везана за породилско одсуство, одсуство ради неге детета и могућност ранијег пензионисања, а утврђене су и одређене мере позитивне акције у овим

областима. Усвојени су стратешки документи (Стратегија за смањење сиромаштва, Миленијумски циљеви развоја, Национална стратегија запошљавања) који подржавају равноправност полова на тржишту рада и предвиђају разне мере позитивне акције.

65. Ипак, у периоду од 1990 - 2000. године, број закључених бракова опао је за 27%, а број разведених бракова повећан је за 24%. Приликом развода, женама се у 80% случајева поверава самостално вршење родитељских права, што због проблема који настају приликом наплата алиментације и слабе судске заштите права детета на издржавање, знатно повећава ризик од сиромаштва.

66. На захтев Савета за равноправност полова, спроведено је истраживање које је послужило за свеобухватну анализу положаја жена на тржишту рада, на основу чега су урађене препоруке за мере за побољшање њиховог положаја.

67. Структурна прилагођавања макро и микро економске политике најчешће не узимају у обзир проблеме и чиниоце који имају негативан утицај на жене и девојчице, нарочито на оне које припадају маргиналним групама или које су изложене већем ризику од сиромаштва.

68. Посебно је наглашен проблем запошљавања жена преко 45 година, затим домаћица, пољопривредница, младих жена и жена из вишеструко дискриминисаних група. Основни проблеми у запошљавању жена су неадекватна квалификациона структура, дискриминација по старости већа него за мушкарце, притисци ради одлагања закључења брака и родитељства, сексуалне уцене и др. Препреке у samozapošljavanju су недостатак почетног капитала, несигурност економског окружења, кредитна неспособност, недостатак власништва над некретнинама, недостатак знања и вештина за предузетништво, недостатак подршке и самопоуздања и др.

69. Проблеми запослених жена огледају се у слабој доступности руководећих и највише плаћених послова, традиционалној подели занимања на „мушка“, више плаћена и престижнија, и „женска“, мање плаћена и мање престижна, масовном женском раду у сивој економији, високој концентрацији женске радне снаге на ниже плаћеним пословима, притисцима у погледу родитељства и сексуалном узнемиравању и др.

70. Синдикално организовање заостаје за променама на тржишту, што је препрека да се жене у довољној мери укључе у процесе колективног преговарања. Незапосленост, ниска плаћеност и несигурност посла утичу на њихове преговарачке позиције, а све то може бити међу узроцима одлагања заснивања породице и рађања, што се може неповољно одразити и на популациони развој.

Посебни циљ: Искоректовање економских неједнакости између мушкараца и жена, увођење политике једнаких могућности и боље коришћење женских ресурса за развој

71. Економска равноправност кључни је фактор за постизање квалитативних помака за равнотежу у односима жена и мушкараца. Уколико немају једнаке услове и могућности за економску самосталност, све друге мере за унапређивање равноправности полова имају мање изгледа на успех.

72. По подацима Светског економског форума постоји снажна корелација између равноправности полова и БДП по становнику. Неискоришћеност женске радне снаге је једна од препрека за бржи економски раст, односно постоји много простора да жене постану важан ресурс за развој, што доприноси укупном бољитку у друштву.

Појединачни циљ: Стварање системских предуслова за политику једнаких могућности у економији

73. Иако се законски оквир у области рада и запошљавања у великој мери побољшао у погледу питања равноправности полова, посебно доношењем новог Устава, као и усклађивањем са најважнијим међународним документима, потребно је да се уклони јаз између нормативног и стварног положаја жена и мушкараца како би се омогућила остварива равноправност полова.

74. За успешно стварање системских предуслова потребно је додатно допунити законодавни оквир, обезбедити укључивање аспеката равноправности полова у развојне политике, родно разврставање код прикупљања података и праћења индикатора, и усаглашавање напора код свих фактора који утичу на прописе у области економије.

Активности:

Допуне радног законодавства

75. Допунити Закон о раду у погледу одређења дискриминације према полу, променити терет доказивања у случајевима дискриминације, увести заштиту од виктимизације и против мобинга и др; променити и допунити одредбе Закона о државним службеницима, Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености, Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, Закона о безбедности и здрављу на раду, Закона о финансијској подршци породици са децом, Закона о социјалној заштити и обезбеђењу социјалне сигурности грађана, Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање, Закона о мирном решавању радних спорова, Закона о праничном поступку, Закона о заштитнику грађана, Кривични законик и Породични закон

76. Овим допунама и променама у законодавству, постићи ће се боља примена и чвршћа заштита жена, посебно запослених трудница и мајки; равноправније могућности у погледу заснивања радног односа, усавршавања, напредовања, усклађивања породичних и професионалних обавеза; омогућити заштита угрожених категорија жена; обезбедити стимулативне мере и погодности приликом запошљавања жена и др.

Стварање капацитета за доследно спровођење закона у области рада и за континуирано праћење примене закона у овој области

77. Спровести посебну обуку у Инспекторату рада и Управи за безбедност и здравље на раду, како би се омогућило право разумевање политике равноправности полова и квалификовано реаговање на кршење закона у овој области. Пратити индикаторе везане за процене једнаких могућности.

78. Организовати систематско прикупљање података о узнемиравању, сексуалном узнемиравању и дискриминацији, чиме би се помогло у креирању мера за њихово спречавање. Организовати медијске кампање како би се жене упознале са својим правима и охрабриле да их у потпуности користе. Обезбедити бесплатну правну помоћ за случајеве дискриминације на раду.

79. Обзиром да постоји знатна разлика у положају жена *de jure* и *de facto*, односно да су постојећа законска решења и прописи углавном на линији међународних стандарда, али да примена веома заостаје, поребно је спровести анализу о ефектима постојећег законодавства на положај жена на тржишту рада и спровести одговарајућу евалуацију; тиме би се омогућио развој одговарајућих капацитета и постигла боља заштита

Увођење родног буџетирања и праћење извршења таквог буџета

80. Метод родног буџетирања представља суштински допринос политици једнаких могућности, јер начин расподеле средстава и јавне потрошње има различит учинак на мушкарце и на жене. Стога је потребно зајемчити укључивање родне перспективе у све државне финансијске програме. Ови програми, као и расподела при коришћењу државног буџета, представљају најбољи начин да се докаже воља за испуњењем обавеза у погледу равноправности полова.

81. Потребно је спровести темељне анализе о учинку сваког облика јавне потрошње одвојено за мушкарце и за жене, и те факторе узети у обзир при даљем планирању и трошењу буџета. Овакав метод не само што доводи до боље равнотеже у положају жена и мушкараца, већ омогућава и бољи друштвени и привредни развој.

Увођење одговарајуће пореске и финансијске политике, са посебним нагласком на равномернију расподелу ресурса и одговорности у домаћинству

82. Размотрити и увести стимулативну пореску и финансијску политику, са пореским олакшицама или субвенцијама при отварању нових радних места за жене, као и узимајући у обзир жене предузетнице приликом самозапошљавања. Ове мере треба да подстакну послодавце на активнију политику запошљавања.

Укључивање жена и женских интереса у социјални дијалог и колективно преговарање

83. Пружити подршку женским секцијама у синдикатима и подстицати жене на синдикално организовање. Обавезати актере социјалног дијалога, а посебно синдикате, да укључе мање заступљен пол у социјални дијалог и у колективно преговарање, чиме би било омогућено да посебни аспекти женских интереса и потреба буду адекватно заступљени.

Промовисање политике запошљавања и рада која доприноси усклађивању радних услова и породичног живота (европски модел „равнотеже између каријере и породице“)

84. Обезбедити приступачне услуге дневног и продуженог боравка за децу испод 7 година старости; унапредити различите облике организовање дневних боравака за децу млађу од 12 година; подстаћи велике компаније и приватни сектор да организују овакве услуге за децу својих запослених; побољшати организовање неге старијих као и хроничних болесника.

85. Спровести јавну кампању за подстицање мушкараца да подједнако учествују у испуњавању породичних обавеза, заједнички брину о деци или о старим и болесним члановима породице.

86. Ове мере знатно би растеретиле запослене жене, на које углавном пада терет породичних обавеза, да боље ускладе радне и породичне обавезе, да не буду у ситуацији да бирају или каријеру или породицу. Такође би помогло лакшем запошљавању жена.

Промовисање слободног избора флексибилних облика рада побољшањем социјалне заштите и услуга неге и старања, уз стварање једнаких могућности за њихово коришћење

87. Промовисати флексибилне облике запошљавања и за мушкарце и за жене; стимулисати послодавце да омогуће опције са клизним или скраћеним радним временом, или рад од куће; основати канцеларије за планирање коришћења времена, ради ефикаснијег организовања рада јавних сервиса, по угледу на земље ЕУ. Ове мере морају бити праћене мерама које ће обезбедити да се ови облици запошљавања регулишу тако да омогућују једнак приступ добро плаћеним пословима и гарантују једнак третман у платама, повластицама и унапређењу.

88. Подстаћи оснивање приватних сервиса за социјалне услуге, које би са једне стране прошириле могућности за растерећење запослених од породичних обавеза и бриге о зависним члановима породице, а са друге стране, омогућиле самозапошљавање и запошљавање једног броја жена у овим сервисима.

Формирање државног алиментационог фонда за обезбеђивање законског издржавања деце и промовисање новог законског модела „заједничко вршење родитељског права“

89. Самохране мајке чине преко три четвртине самохраних родитеља. Знатне тешкоће представља избегавање једног дела очева да доприносе издржавању заједничке деце, као и спорост судских процеса у овим случајевима и недостатак механизма сигурне наплате. Стога би се стварањем једног оваквог фонда омогућило остварење права деце на издржавање, и побољшао положај самохраних мајки.

Појединачни циљ: Подстицање запошљавања, женског предузетништва и самозапошљавања

90. Да би се остварила економска равноправност жена и мушкараца, да би се сузбило сиромаштво жена, првенствено се мора радити на стварању услова за отварање нових радних места за жене. Жене, посебно у условима транзиције, имају ограничене могућности запошљавања. Стога ће мере за побољшање положаја жена на тржишту рада имати позитиван ефекат не само на стварање истих могућности за жене и за мушкарце, него и на друштво у целини кроз повећање привредног развоја.

91. Ове мере подразумевају борбу против стереотипа у подели на „мушка“ и „женска“ занимања, подстицање девојака и жена да се професионално образују за коришћење модерних технологија и за усавршавање у познавању процеса менаџмента

Активности:

Формирање и стварање услова за рад центара за женско предузетништво, ИКТ, бизнис и менаџмент и њихова доступност свим заинтересованим женама

92. Кроз овакве центре афирмисало би се предузетништво жена, пружале би се информације о могућностима финансирања, тржишту и пласману, организовала би се одговарајућа обука за оснивање предузећа и за њихово пословање, оснивали се инкубатори за подршку предузетницама, омогућила сарадња предузетница и њихово узајамно умрежавање.

Кредитни програми за подстицање женског предузетништва и свих облика самозапошљавања

93. Једна од најозбиљнијих препрека за развој жеског предузетништва је немогућност приступа капиталу, односно тешкоће у обезбеђивању кредитних програма. Формирати Гаранцијски фонд за предузетнице, како би им се олакшало добијање пословних кредита за започињање бизниса, и као подршка у првој фази пословања.

Подстицање задругарства у свим областима и развијање нових облика економског удруживања

94. Модерно задругарство погодује женском предузетништву, јер удруживање охрабрује жене за пословање и увећава њихове потенцијале, нарочито у мањим местима и руралним подручјима. Помоћи оснивање штедно-кредитних задруга по узору на земље ЕУ.

Формирање посебних фондова за подстицање предузетништва и самозапошљавања, у оквиру приватизационих фондова

95. Будући да су у процесу приватизације и приликом реструктурирања предузећа и јавних служби жене поднеле велике губитке, размотрити могућности да се одређени проценат из приватизације намени за Гаранцијски фонд и друге фондове из којих би се помагало и подстицало предузетништво и самозапошљавање жена.

Појединачни циљ: Смањивање економских неједнакости које су последица вишеструке дискриминације

96. Друштвена маргинализација и недостатак ресурса повећавају ризик сиромаштва код вишеструко дискриминисаних и маргинализованих група жена. У односу на општу женску популацију, постоји значајан проценат разлике у незапослености жена из ових група (нпр. жене избеглице су за 15% више незапослене у односу на просек незапослености жена, расељена лица 32%, Ромкиње 39% више). Стога је потребно припремити и посебне програме намењене овим категоријама жена, као и ојачати програме намењене женама у другим државним стратегијама и плановима које се односе на ове групе, а посебно у локалним срединама, јер постоје разлике и у односу на географска подручја, као и у урбаним, односно руралним срединама.

Активности:

Усвајање и примена посебних мера за подстицање запошљавања, предузетништва и самозапошљавања намењених женама из вишеструко дискриминисаних група

97. Донети посебне и додатне мере за подстицање запошљавања жена из вишеструко дискриминисаних група, као и могућност за добијање посебних кредита намењених овој категорији жена. Организовати обуку за облике предузетништва у сектору социјалне заштите и услужне делатности у малим непрофитним организацијама.

Разрада посебних програма економског оснаживања сеоских жена и Ромкиња

98. Спровести јавну кампању која ће помоћи у промени патријархалних вредности на селу; подстаћи жене на селу да се удружују у задруге. Спровести јавну кампању против стереотипа у односу на Ромкиње; припремити моделе обуке за Ромкиње како би лакше учествовале у програмима запошљавања.

Појединачни циљ: јачање капацитета свих актера у привреди и друштву за отклањање родне дискриминације и боље коришћење женских ресурса

99. Да би се постигло пуно дејство свих мера за економско оснаживање жена, потребно је да постоје и адекватни капацитети за њихово спровођење, друштвена свест о њиховом значају и право разумевање њихове суштине и очекиваних резултата. Ово се односи како на институције које треба да спроводе политику једнаких могућности, тако и на приватан сектор у економији, а и на разумевање шире јавности о доприносу жена бољем укупном развоју друштва.

Активности:

Развијање истраживања и обезбеђивања документације, усклађивање службене статистике и административних евиденција са потребним стандардима за праћење и разумевање положаја жена у економији

100. За адекватно планирање и праћење програма за економско оснаживање жена, неопходно је да сва евиденција у области рада буде родно разврстана; такође је неопходно уврстити Анкету о коришћењу времена у обавезне анкете које спроводи Републички завод за статистику. Ова анкета је веома важна јер показује значајне разлике у оптерећености између жена и мушкараца, посебно у вези са плаћеним и неплаћеним активностима и у домаћинству. Потребно је установити да ли треба проширити опсег података, или увести додатне индикаторе који показују разлике у положају жена и мушкараца.

101. Разврставање података према полу мора се доследно спроводити у свим евиденцијама које се воде, што се односи не само на привредне регистре, него и код евиденција о власништву имовине, поготову некретнина, као и пољопривредног земљишта; овакве евиденције морају постојати и за пореске

обвезнике, јер је само тако могуће пратити разлике у имовинском положају жена и мушкараца.

Обезбеђивање родно сензитивног надгледања економске и развојне политике и интеграција концепта равноправности полова у креирање и спровођење развојне политике

102. Укључити адекватан број жена у тела која се баве спровођењем и надгледањем економске и развојне политике; повећати број жена у чланству управних одбора; увести праксу да се у свим развојним политикама обавезно налази део посебно посвећен положају жена; консултовати стручњаке из ове области приликом израда економских и развојних стратегија; повећати транспарентност у овом раду.

Укључивање знања о предузетништву у образовне програме на свим нивоима и промовисање предузетничког духа

103. Жене чине свега 23,3% међу samozапосленима. Већина жена, обзиром на низ ограничавајућих фактора, није мотивисана да се бави предузетништвом. Потребно је организовати јавне расправе о тешкоћама са којима се сусрећу жене предузетнице, затим организовати обуке за предузетништво и за подстицање предузетничког духа, као и промоцију успешних предузетница као узор за друге жене, и охрабривати их да се узајамно повезују.

Економско описмењавање жена за модерно пословање

104. Да би се женама пружила могућност за успешан рад, а посебно за предузетништво, потребно је оспособити их за модерно пословање; треба охрабрити девојке и младе жене да се опредељују за нове професије; потребно је организовати приступачне курсеве за бизнис планове, принципе тржишта, маркетинга, менаџмента и берзанског пословања. Посебну пажњу посветити модерним технологијама, обуци за употребу и доступности информационо-комуникацијских технологија, и спровести истраживање о утицају ИКТ на капацитете жена на тржишту рада

Носиоци активности:

Министарство рада и социјалне политике, Министарство економије и регионалног развоја, покрајински органи и органи у јединицима локалне самоуправе, Министарство трговине, Министарство пољопривреде, удружења грађана и организације цивилног друштва.

Рок: Континуирано

Остваривање равноправности полова у образовању

Опис стања

105. Једнако право на образовање и једнака доступност образовања основа су за постизање једнаких могућности за професионалну каријеру и за остваривање личних потенцијала како мушкараца тако и жена. Ова права у нашој земљи гарантована су на свим нивоима школовања. Не постоје разлике у школама и школским предметима који су доступни девојчицама и дечацима. У нашем законодавству нема дискриминаторних родних одредби у законима који уређују област образовања, али нема ни посебне родне осетљивости, како у погледу садржаја школских програма, тако ни што се тиче језика.

106. Спровођење концепције равноправности у образовању у протеклих 50 година довело је до тога да не постоји разлика у стопи уписа дечака и девојчица у основну школу (98,4% дечака и 98% девојчица похађа основну школу), те је на основном нивоу образовања родна неједнакост готово елиминисана. Разлике у образовању између жена и мушкараца не постоје ни у погледу средње стручне спреме. На вишим нивоима образовања развија се тренд све већег учешћа женске омладине, где проценат студенткиња чак и надмаша проценат студената (50,9% студенткиња према 47,1% студената), али се ова предност губи на последипломским студијама (међу магистрима наука има 32,6% жена, а међу докторима наука има их само 30,4%).

107. Неједнакост у образовању задржала се у неким мањинским групама, јер један део популације не успева да оствари законом загарантовано право на основно образовање, а доступност образовања смањује се и социјалним раслојавањем у транзицији. Разлике у образовању код дечака и девојчица посебно су видљиве код ромске деце (77,9% дечака према 69,% девојчица), а проблема има и код деце на селу и код деце са сметњама у развоју.

108. Разлике у степену образовања јављају се и узрастно и регионално, а појављује се и тенденција да већи проценат девојака у односу на дечаке не завршава или напушта школовање. Истраживања показују да на образовање жена утиче образовање родитеља и подршка породице. Степен образовања је у тесној вези са запошљавањем: међу незапосленим женама је највише неквалификованих (до 40%), а најмање са факултетском дипломом (4,6%).

109. Родна неједнакост огледа се и у сегрегацији образовних профила, где и даље преовлађују традиционалне поделе на „мушка“ и „женска“ занимања. На факултетима хуманистичких наука и уметничким факултетима преовлађују студенткиње са приближно 65%, на медицинским факултетима број је изједначен на око 50%, док на техничким факултетима студенткиње учествују са једва око 25%. Традиционализам у односу на родне улоге условљава већу техничку неписменост жена, што их касније додатно маргинализује на тржишту рада.

110. У образовним процесима као наставнице жене партиципирају у великом броју, па се чак може рећи да је педагошка професија у приличној мери феминизирана. Ова појава не може се сматрати искључиво позитивном, јер могући разлози леже и у ниској плаћености професије и погоршању радних услова због општег смањења издвајања средстава за образовање. Процент жена и овде зависи од нивоа установа као и од образовних профила, па је тако међу васпитачицама за предшколски узраст 95,5% жена, у основним школама међу наставним особљем 71,8% жена, док је на факултетима међу предавачима свега 29,4% жена.

111. Разлике се јављају и према образовним профилима, па тако на филолошким факултетима има 64% жена међу предавачима, на правним факултетима има их око 45%, али на електротехничким факултетима не више од 9%, а на машинским факултетима их је свега 6%. На челу наших универзитета до сада била је једна ректорка у Београду, три ректорке у Новом Саду, а на осталим универзитетима није била ни једна. На челу Српске академије наука и уметности још никада није била жена, а међу академицима има их само 6%.

112. Стереотипним представама о родним улогама добрим делом доприноси и традиционалистички садржај школских програма. Иако у наставном градиву нема дискриминације, кроз стереотипне садржаје који почињу од буквара, преко других уџбеника, посебно из друштвених предмета, провлаче се патријархални обрасци и андроцентрични модели који утичу на формирање менталитета и кроз које се формирају анахрони ставови о родној равноправности, због чега је касније теже обезбедити широку подршку јавног мњења за потребне промене у овој области.

113. Од почетка 90 година у Србији почиње реализација алтернативних едукативних програма, међу којима су и женске студије, односно студије рода. Ови програми организовани су као посебни курсеви при Центрима за женске студије, као изборни предмети на редовним студијама неких факултета, а затим и као специјалистичке, магистарске и докторске студије, али још нема ни једне факултетске установе где би ово била посебна област студирања.

114. У мањкавости образовног система у погледу родне равноправности могу се убројити још и недостатак адекватног образовања о репродуктивном здрављу, девојчице се недовољно подстичу на бављење физичком културом и спортом, а недостаје и развијена родно сензитивна статистика, темељна истраживања о садржају уџбеника и програма, утицају школе на формирање родних идентитета као и развијање методологије у овој области.

115. Стварање информационог друштва и увођење информационо-комуникационих технологија (ИКТ) представља нови изазов и отвара праве шансе за развој. Будући да ће употреба ИКТ донети многе промене у свим

областима живота, као и да ће вештине из ИКТ постати неопходне за обављање свакодневних активности, потребно је обезбедити родну равноправност у е-образовању и у равномерној доступности ИКТ, ради спречавања дигиталног јаза међу половима. Равноправност у информационом друштву може имати пресудан утицај на будући положај жена и мушкараца.

Посебни циљ: Успостављање родне једнакости и интегрисање родне перспективе у образовање

116. За постизање потпуног интегрисања принципа равноправности полова у области образовања, које је важно и као полазна основа за промену свести и поимања родних улога и сузбијања родних стереотипа, потребно је деловати кроз реформу образовања у неколико праваца, који подразумевају: остваривање потпуног обухвата женске деце у школском систему, а нарочито девојчица из вишеструко дискриминисаних група, као што су Ромкиње, сиромашна деца, деца са посебним потребама, сеоска деца и др; уграђивање адекватних елемената у школске програме и увођење нових програмских садржаја везаних за ову област; изградња капацитета за област родних студија и истраживања, као и кадрова за извођење ове наставе на свим нивоима; повећање утицаја жена на процесе одлучивања у образовању и подстрек женама које се посвећују научном раду.

Појединачни циљ: Равноправан приступ образовању, уједначавање заступљености оба пола на свим нивоима образовања и у свим образовним профилима

117. Да би се постигли жељени резултати, потребно је радити на подстицању девојчица не само за основно и средње, него и за високо школовање, као и обезбедити услове да школовање не прекидају из породичних разлога. Такође је потребно охрабрити их приликом избора занимања, да се опредељују према како према личним склоностима и без утицаја стереотипа, тако и да имају јасне информације о перспективама у будућој каријери.

Активности:

Увођење мера позитивне акције за мање заступљен пол приликом конкурса за пријем на студије, програми стипендирања за мање заступљен пол, подстицајне мере за превазилажење родних стереотипа приликом избора занимања

118. Стимулисати, путем квота и других мера позитивне акције за мање заступљен пол, превазилажење родних стереотипа приликом избора занимања и уписа у школе и на факултете, обезбедити посебне стипендије за мање заступљен пол у школама и на факултетима, подстицати и на друге начине

укључивање девојака и жена у школовање, обезбедити адекватну помоћ за избор професионалне оријентације.

119. Овим мерама повећаће се број девојака на школовању и подстаћи ће се да не напуштају школовање; побољшаће се могућности даљег напредовања у животу уколико се избор занимања врши уз професионалну процену личних способности, као и перспективе појединих професија; превазићиће се подела на „мушка“ и „женска“ занимања и сузбити стереотипи везани за „мушке“ и „женске“ послове.

Подстицајне мере ради повећања учешћа жена у коришћењу информационо-комуникационих технологија (ИКТ)

120. Помоћи женама да схвате значај и неопходност поседовања е-знања и вештина, као и да се ослободе страха од нових технологија; створити критичну масу компјутерски описмењених жена; подстаћи отварање женских интернет пунктова; организовати семинаре и радионице из ИКТ за учитељице и наставнице у основним и средњим школама, које ће моћи да преносе е-знање и вештине даље на девојчице и друге жене из локалних средина.

Развој система доживотног образовања

121. Накнадно образовање и учење током целог живота, које треба да постану део нормалних образовних процеса, учинити приступачним за жене, и охрабрити их да учествују у њима. Приликом организовања мреже коришћења електронских инфотека и библиотека, као и других програма, узети у обзир њихову доступност за жене, како просторно, тако и временски.

Промоција научница и интеграција родне перспективе у науку

122. Подстаћи девојке и жене да се баве науком и научним радом; помоћи им да се одреде за научну и универзитетску каријеру, увођењем мера позитивне акције за најбоље студенткиње како би наставиле са после-дипломским студијама, научним и истраживачким радом. Охрабрити учешће жена на научним скуповима, омогућити им погодности за студијске боравке и усавршавања. Препоручити квоте за мање заступљен пол у раду стручних и научних друштава, као и организационих и редакцијских одбора.

123. Промовисати проучавање питања рода и положаја жена кроз посебне научне програме; подстицати интегрисање модерних сазнања о родним односима у различите научне дисциплине; укључити експерткиње и научнице као и све који се научно баве питањима рода у главне токове научних истраживања.

Појединачни циљ: Јачање капацитета образовног система за интеграцију родне перспективе у образовање

124. Да би се спровеле реформе у образовном систему које би довеле до промене од традиционалистичко-патријархалног модела ка модерном поимању родне равноправности и родних улога, потребно је ојачати капацитете у самом систему преко промена програма и садржаја, затим обуке наставног кадра на свим нивоима, како би се постигло разумевање и обезбедила подршка за нову концепцију, па до адекватног укључивања мање заступљеног пола у институције које креирају и воде политику образовања. Без одговарајућих капацитета, покушаји увођења концепта родне равноправности у образовање немају изгледа за успех, те се мора постићи прихватање овог концепта од стране актера образовних реформи.

Активности:

Увођење родно сензитивних, анти-дискриминаторних и секуларних програмских садржаја и родно осетљивог језика на свим нивоима образовања, укључујући и студије рода у програме високошколског образовања

125. Спровести родну анализу школских предмета и школског градива, како би се избегли родни стереотипи и анахрони приступи, обогатити школски програм садржајима који се односе на женски допринос цивилизацији, нарочито кроз историју и културу. Промовисати концепт родне равноправности и значај женских љуских права кроз предмет Грађанског васпитања. Увести употребу родно осетљивог језика у школске програме, покренути питање стандардизације језика у меродавним институцијама. Формирати програм за редовне студије рода на заинтересованим факултетима, и помоћи инкорпорирање студија рода у систем високог школства.

Континуирана обука наставног особља за интеграцију родне перспективе у образовање

126. Обезбедити семинаре о родној равноправности за наставно особље у основним и средњим школама, како би избегли традиционалне стереотипе и имали знања да пренесу нови концепт својим ђацима. Развијати свест о важности несексистичког предшколског и школског образовања и нестереотипног приступа родним улогама. Промовисати модел родне равноправност као један од кључних предуслова за остваривање људских права и развој демократије.

Повећање броја жена на местима одлучивања у образовном систему и на управљачким функцијама у институцијама образовања

127. Подстаћи веће учешће жена и њихов избор у различита тела која доносе одлуке у систему образовања, посебно у високошколским установама где је

њихово учешће знатно слабије него у основним и средњешколским установама; препоручити механизам за обезбеђивање адекватне заступљености у научно-наставним већима, на институтима, као и у Просветном савету и Националном савету за високо образовање.

Изградња и увођење стандарда анти-дискриминаторних и родно осетљивих процедура у образовном процесу; превенција и сузбијање сексистичког понашања у образовним институцијама

128. Припремити кодексе понашања за наставно особље и за ђаке према стандардима поштовања равноправности полова; промовисати модел истинског партнерства и узајамног уважавања између девојака и младића, који ће помоћи и у промени родних стереотипа и улога и у приватном животу; организовати кампање против сексизма, мизогиније и насиља над женама, и строго кажњавати такво понашање у образовним институцијама.

Појединачни циљ: Уклањање родних неједнакости у образовању вишеструко дискриминисаних група

129. Неједнакост у образовању посебно погађа вишеструко дискриминисане групе, у оквиру којих су девојчице угрожене од дечака. Та разлика у образовању и недостатак адекватног школовања касније онемогућава једнаке шансе у запошљавању, и ствара и продубљује социјалне разлике како у односу на остало становништво, тако и у оквиру поменутих група, те знатно повећава ризике за сиромаштво жена међу њима. Недостатак образовања код ових жена такође доводи и до непознавања њихових основних људских права, па тако и немогућности да их остварују, и доводе их у вишеструко неравноправан положај у друштву.

Активности:

Предузимање мера позитивне акције за превазилажење неједнакости у приступу образовању и посебни програми допунског образовања

130. Обезбедити додатне програме стипендирања и помоћи за девојчице из вишеструко дискриминисаних група, бесплатне уџбенике и друга учила; организовати по потреби допунску наставу као помоћ при савлађивању градива; организовати курсеве за образовање одраслих жена како би надокнадиле пропусте у школовању и стекле квалификације потребне за запошљавање; планирати одређене квоте приликом уписа у средње школе и на факултете за девојке из вишеструко дискриминисаних група.

Уклањање родне неједнакости на нивоу писмености и основног образовања

131. Основно образовање у Србији је обавезно за све. Остваривање универзалног основног образовања јесте и један од Миленијумских циљева развоја, те би до 2015. године сви дечаци и девојчице требало да имају потпуно основно образовање. Међу неписменима код нас има 51,68% жена, али ту постоје велике разлике у односу на старосне категорије и у односу на градске и сеоске средине. Потребно је обезбедити додатне програме описмењавања, нарочито за жене преко 50 година старости, за Ромкиње и у неразвијеним сеоским подручјима.

Повећање броја електронски описмењених жена, посебно у мање развијеним и сеоским срединама

132. Охрабрити жене, посебно Ромкиње, сеоске жене и старије жене, да користе ИКТ. Организовати курсеве за употребу ИКТ за жене из вишеструко дискриминисаних група; обезбедити одговарајућу опрему за приступ ИКТ у њиховој средини, посебно у руралним срединама, као и приступ за жене са посебним потребама. Обезбедити доступност уџбеника и литературе за ИКТ, а размотрити и повољније услове за набавку личних рачунара за жене из ових категорија.

Носиоци активности:

Министарство рада и социјалне политике, Министарство просвете, Министарство омладине и спорта, покрајински органи и органи јединица локалне самоуправе, удружења грађана и организације цивилног друштва.

Рок: Континуирано

Побољшање здравља жена и унапређивање равноправности полова у здравственој политици

Опис стања

133. Последње деценије XX века становништво Србије било је изложено економској кризи, ратним дејствима на просторима бивше Југославије, популационим губицима, санкцијама и НАТО бомбардовању, те другим траумама и стресним ситуацијама, што су све фактори високог ризика по здравље становништва. Здравствено стање су угрожавали и раширени ризични стилови понашања, немар према животној средини и њено загађење, сиромаштво и незапосленост као последице дуготрајне економске кризе.

134. Због истих фактора, дошло је и до кризе у систему здравствене заштите становништва, тако да су на жене деловали и додатни специфични фактори ризика, услед њиховог повећаног оптерећења и одговорности, при чему је терет

бриге и старања о болеснима пребачен углавном на њих. Због периода без адекватне нормативне регулативе и нарастања приватне праксе, и са различитим појавама корупције, неједнакост у остваривању права на квалитетну здравствену заштиту посебно је погађала жене из вишеструко дискриминисаних група.

135. Хроничне масовне незаразне болести, као што су кардиоваскуларни проблеми, малигни тумори, болести исхране и метаболизма, опструктивне болести плућа, повреде, тровања и поремећаји менталног здравља већ дужи период доминирају у националној патологији женског здравља. Међу узроцима умирања жена на првом месту су болести срца и крвних судова, од којих умире 60,8% жена, а затим малигне болести као узрок смрти 16% жена. Следе болести жлезда са унутрашњим лучењем, исхране и метаболизма, болести система за дисање, органа за варење и последице деловања спољних фактора. Међу болесницима од ХИВ/АИДС синдрома има приближно трећина жена.

135. Здравствено стање жена је додатно угрожено и трудноћом, порођајем, материнством с једне, и економском зависношћу и неодговарајућом заштитом на раду, у саобраћају и код куће, са друге стране. 21% жена изложено је сталном стресу. Као додатни фактор лоше утичу и ризични стилови понашања, који укључују пушење које је раширено код 33,6% жена, неправилна исхрана која доводи до гојазности и других поремећаја, као и недовољна физичка активност, пошто се мање од 25% жена бави рекреацијом или спортом. Жене не поклањају довољну пажњу превенцији, јер на пример свега 6,3% жена годишње посети гинеколога, учесталост абортуса је веома висока, а коришћење контрацептивних средстава ниско.

137. Бар два основна узрока умирања и разбољевања жена (кардиоваскуларне и малигне болести) могу се спречити мерама примарне превенције (промоција здравља, развијање здравих стилова живота и др.) и мерама секундарне превенције (рано откривање болести, нарочито болести репродуктивних органа, и др.) Зато у програмима здравствене заштите жена приоритет треба дати мерама промоције здравља и превенције болести.

138. Мора се обратити посебна пажња на процене здравствених потреба жена, а нарочити проблем представља очување здравља жена из вишеструко дискриминисаних група. Стога главни принципи треба да буду постизање праведности, односно друштвени модел који ће укључити мере и активности за смањење неједнакости у здрављу; поштовање различитости, будући да се потребе сваке жене разликују зависно од фактора као што су социјално-економски и културни миље, религија, животно доба, физичке и менталне способности, сексуални идентитет; повећање доступности како би жене оствариле права у погледу услуга одговарајућих служби и информација, у средини која би требало да препозна њихове потребе и обезбеди приватност, поверљивост информација и сагласност за све интервенције које се односе на њихово здравље; холистички приступ који подразумева свеукупност физичких,

психичких и социјално-економских аспеката здравља током целог живота и интегрисан приступ свих релевантних друштвених фактора у планирању и примени мера и активности намењених очувању и унапређивању здравља жена.

Посебни циљ: Очување и унапређивање здравља жена и остваривање равноправности полова у здравственој политици

139. Да би се постигли жељени резултати у погледу здравственог стања женске популације, а што је посебно важно и због потребе да се омогући повећање наталитета у Србији, мора се радити и на примарној и на секундарној здравственој заштити, а мора се радити и на промоцији здравих стилова живота, бављења рекреацијом и другим физичким активностима, као и на развоју женског спорта. Потребно је обезбедити активно учешће жена у одлучивању о сопственом здрављу, односно планирању, обезбеђивању и преиспитивању здравствених услуга што је необично важно за стварање квалитетног, праведног и одговорног система здравствене заштите. Зато је потребно обезбедити женама приступ поузданим и тачним информацијама и равноправно учешће у телима која одлучују о развоју здравствене политике.

Појединачни циљ: Очување и унапређивање општег здравља жена

140. Опште здравље женске популације јесте суштинско питање и елементарни услов за квалитет живота жена. Женско здравље одражава се на укупно здравље становништва и на његову добробит, а посебно је важно и за популациону политику. Зато се мора обезбедити како примарна тако и секундарна здравствена заштита, односно превенција, мрежа саветовалишта и основних здравствених услуга, а затим и посебни, специфични и високо-специјалистички третмани.

Активности:

Превенција и смањивање фактора ризика по здравље жена

141. Припремити програме за превенцију и смањивање фактора ризика као што су пушење, неправилна исхрана и физичка неактивност; промовисати правилан начин исхране редовно бављење физичким активностима; радити на превенцији и раном откривању шећерне болести; обезбедити услове за сигурно материнство и смањивање стопе матерналне смртности.

Превенција злоупотреба дрога, алкохола и лекова

142. Промовисати принципе здравог живота кроз средства јавног информисања и у школама; водити редовне кампање против пушења,

конзумирања алкохола и опојних дрога; смањити стопу алкохолизма и проценат особа женског пола међу регистрованим наркоманима; смањивати злоупотребу лекова и подстицати редовно бављење физичким активностима; направити програме социјалне и психолошке подршке за жене које злоупотребљавају дроге, алкохол и лекове.

Унапређење менталног и емоционалног здравља, укључујући и посебне програме намењене адолесценткињама

143. Формирати програме за подршку и очување емоционалног и менталног здравља жена, укључујући и адолесценткиње; развити мрежу доступних саветовалишта, СОС телефона, као и група за узајамну помоћ и солидарност; направити програме социјалне и психолошке подршке ментално оболелим женама.

Подстицање развоја и јачање група самопомоћи за оснаживање жена за преузимање одговорности за сопствено здравље

144. Подстаћи организовање и рад група самопомоћи за оснаживање жена у преузимању одговорности за сопствено здравље; установити базу података о НВО које се баве овим активностима; организовати групе за размену искустава и подршку у току лечења и током опоравка од болести; омогућити веће учешће жена у формулисању програма и пројеката на нивоу локалне заједнице.

Појединачни циљ: Обезбеђивање доступности квалитетне здравствене заштите за све жене, посебно за жене из вишеструко дискриминисаних група

145. Препознавање различитости потреба жена у оквиру околности у којима живе јесте суштинско када се ради о уважавању неједнакости у оквиру здравља и добробити жена. Здравствене службе и програми намењени женској популацији и њиховој добробити морају да буду адекватни и да осигурају прихватање и разумевање друштва и заједнице узимајући у обзир старосну доб, услове живота, културу, ограничења и сексуалност.

Активности:

Прилагођавање службе примарне здравствене заштите потребама корисника

146. Развити одговарајућу мрежу службе примарне заштите како би била подједнако доступна свим корисницама; поједноставити процедуре коришћења здравствених услуга и прилагодити радно време, распоред амбуланти и осталих здравствених установа како би одговорило на различите потребе корисника; организовати систем саветовалишта, телефонских и/или он-лине саветовалишта за пружање савета и информација о здравственим проблемима.

Обезбеђивање доступности квалитетној здравственој заштити вишеструко дискриминисаних група

147. Обезбедити физичку/архитектонску доступност за жене са инвалидитетом у свим здравственим установама, укључујући и прилагођеност тоалета за коришћење; опремити посебне гинеколошке ординације са специјалним столовима у већим здравственим установама; убрзати набавку и добијање савремених справа и помагала за жене са инвалидитетом и скратити рок за њихово коришћење.

148. Формирати мобилне тимове за рано откривање обољења и стања код Ромкиња, избеглих и интерно расељених жена, жена у сеоским срединама и удаљеним подручјима; едуковати ове жене о важности очувања сопственог здравља и њиховим правима и могућностима у оквиру здравственог система; радити на побољшању животних услова и стандарда опште хигијене код жена које имају отежане услове за то.

Законско уређивање механизма за остваривање, поштовање и заштиту људских права и права пацијенткиња и поспешивање њиховог рада

149. Обезбедити у целокупном систему здравствене заштите поштовање права жена на приватност и поверљивост информација, и право на слободно одлучивање о медицинским процедурама и интервенцијама које се односе на њено здравље; едуковати здравствене раднике о правима пацијената, обезбедити доступност услуга пацијентовог адвоката за заштиту права; обезбедити информације о правима пацијената оглашавањем на видним местима у здравственим уставовама, штампањем материјала и написима у медијима.

Појединачни циљ: Унапређивање репродуктивног здравља жена

150. Данас обољења репродуктивних органа и сексуално преносиве болести чине 20% оптерећења болешћу код жена. Репродуктивно и сексуално здравље је важно за сваку особу, и то у сваком периоду живота. Оно представља фундаменталну одредницу друштвено економског развоја заједница и нација.

Активности:

Организовање раног откривања карцинома грлића материце и дојке

151. Организовати редовне и систематске здравствене прегледе и учинити доступним тестове за рано откривање ових болести; водити јавне кампање за објашњавање важности за спровођење превентивних мера и значај раног откривања малигних обољења за успех у лечењу истих.

Обезбеђивање високо квалитетне услуге за планирање породице и лечење неплодности, смањивање учесталости абортуса и промоција безбеднијих метода за планирање породице, смањивање малолетничких трудноћа и матерналне смртности

152. Обезбедити доступна и сигурна контрацептивна средства и повећати проценат жена које их користе; примењивати најсавременије методе за лечење неплодности, укључујући и вештачку оплодњу; развијати саветовалишта за репродуктивно здравље, посебно младих и адолесцената у којима би они стицали знање и вештине за безбедан секс и одговорно родитељство.

Превенција ризичног сексуалног понашања и смањивање учесталости сексуално преносивих инфекција; оснаживање младих за одговоран однос према сексуалности и репродуктивном здрављу; промовисање родних односа и сексуалног здравља заснованих на узајамном поштовању, једнакости и одговорности

153. Водити јавне кампање о потреби заштите и коришћењу контрацепције, а посебно кондома као начина превенције појаве сексуално преносивих инфекција; стимулисати оснивање и коришћење служби базираних на ИК технологијама за добијање савета и информација о здравственим проблемима; организовати предавања о планирању породице и одговорном односу према сексуалности; подстицати младе да развијају узајамне односе на бази истинског партнерства и узајамног поштовања.

Промовисање еманципаторских приступа порођају и обезбеђивање сигурног материнства

154. Хуманизовати порођај новим методама и техникама, са развојем здравствених установа пријатељски оријентисаних према мајци и бебама, са смештајем новорођенчета поред мајке током боравка у болници; дати могућност за присуство партнера на порођају; развијати алтернативне приступе порођају као што су амбулантни порођај и порођај код куће, организовати вежбе за безболни порођај. Формулисати програме за едукацију мајки и очева и старатеља о адекватним начинима бриге и старања о деци.

Побољшање квалитета живота жена у менопаузи

155. Обезбедити женама у менопаузи коришћење одговарајућих програма и услуга са терапијом која олакшава њихове тегобе и санира последице по здравље, као што су остеопороза, психичке тегобе, кардиоваскуларне тегобе и др.

Појединачни циљ: Јачање капацитета здравствене заштите за интеграцију родне димензије

156. Консултовање жена и њихово активно учествовање у планирању, обезбеђивању и преиспитивању здравствених услуга је необично важно за стварање квалитетног, праведног и одговорног система здравствене заштите. Партнерство између жена и далаваца здравствених услуга, институција из области здравства, других владиних тела, истраживача и НВО ће ојачати капацитете за планирање и обезбеђивање здравствених услуга које промовишу здравље жена и њихово благостање.

Активности:

Развијање истраживања, документације и статистике о равноправности полова у одласти здравља и укључивање родно сензитивног знања и нових сазнања из области женског здравља

157. Спровести вођење родно разврстаних евиденција и прикупљање тачних података из здравствених институција; подстаћи истраживања, процене и евалуације које препознају различита искуства и специфичне потребе жена, како би се обезбедиле на њима засноване делотворне здравствене услуге за жене.

Континуирана обука стручњакиња и стручњака за интеграцију родне димензије у здравственој пракси и промовисање Европске повеље о правима пацијената

158. Успоставити едукацију здравствених радника о родној равноправности и о адекватном поступању које обезбеђује поштовање равноправности полова; интегрисати модерна сазнања из науке о роду у наставне програме за здравствене раднике.

Укључивање родне димензије у професионалне и етичке кодексе и увођење родно сензитивних здравствених процедура

159. Уважавати научно засноване родне анализе у области медицинских и сродних наука, научних знања о различитим потребама корисница и поштовање разлика између и унутар родова; уградити обавезно поштовање родне димензије у све здравствене процедуре и припремити родно сензитивне елементе за све кодексе из области здравства.

Укључивање родног аспекта у формирање јединственог информационог система у области здравља

160. Установити базу података о свим здравственим установама које пружају услуге намењене женама, као и базу података за НВО које реализују пројекте и

програме у области здравствене заштите жена на основу које би се стекао увид у активности и јавног и цивилног сектора и остварила боља координација у реализацији и финансирању њихових активности.

Појединачни циљ: Повећање учешћа жена у одлучивању о здравственој политици

161. Повећање учешћа жена у креирању здравствених програма и одлучивању о здравственој политици, представља пут ка уградњи специфичних женских потреба и интереса у систем здравствених услуга. Успостављање механизма за укључивање и подршку НВО, посебно женских, професионалних група и других тела који раде на побољшању здравља жена у процесе доношења одлука и креирање програма и активности намењених унапређивању здравља жена, обезбеђује адекватно уважавање родних аспеката у области здравства.

Активности:

Повећање учешћа жена на руководећим местима и у управљачким телима здравствених установа и увођење процедура које обезбеђују учешће у одлучивању о здравственој заштити на свим нивоима

162. Подстаћи веће учешће жена и њихов избор у различита тела која доносе одлуке у здравственом систему. Подржати жене да напредују и остваре каријеру у медицинским наукама и медицинским установама; повећати проценат жена специјализаната и жена на руководећим положајима у државним и приватним здравственим институцијама

Подстицање мулти-секторског приступа и укључивање удружења грађана, професионалних организација и здравствених установа у креирање здравствене политике

163. Развијати мултисекторски приступ и подстицати сарадњу са свим релевантним чиниоцима који одлучују о женском здрављу. Развити мрежу НВО чији би задатак био побољшање координације и сарадње у домену женског здравља и права жена.

Појединачни циљ: Повећање учешћа жена у спортским активностима, омасовљавање женских спортских организација и давање равноправног значаја женама у спорту

164. У омасовљавању физичке културе, женски спорт има кључно место. Бављење спортом ради рекреације обезбеђује очување физичке кондиције и доброг здравља, а постизање врхунских резултата у спорту промовише жене као

успешне и способне. Стога је веома важно да се са редовним упражњавањем адекватних физичких активности почне у најранијем добу, ради правилног раста и развоја девојчица, као и да се те активности одрже што дуже и у познијем животном добу, ради очувања здравља и виталности.

Активности:

Промоција спорта, рекреације и физичких активности жена као пожељног модела живота корисног по здравље

165. Промовисати путем медија и јавних кампања бављење спортом као пожељан модел за здрав живот; обезбедити услове за бављење спортом, рекреативним и физичким активностима при школама и у локалним срединама; отворати мале спортско-рекреативне центре доступне свим заинтересованим женама; едуковати инструкторе за рекреативно и за терапеутско вежбање.

Изједначавање услова за бављење спортом (масовним и врхунским) и једнако вредновање спортских резултата жена и мушкараца

166. Подржати оснивање и рад женских клубова и женских секција у спортским друштвима; изједначити услове за тренирање и за такмичење спортиста и спортисткиња; изједначити награде и вредновање резултата у мушком и женском спорту; популарисати женски спорт, спортске манифестације и такмичења у којима учествују жене у медијима и за публику; промовисати спортове погодне за женско здравље и за правилан физички развој девојчица.

Обезбеђивање равноправне заступљености жена на свим позицијама одлучивања у спорту и у спортским организацијама

167. Применити квоте за обезбеђивање одговарајуће заступљености жена у спортским савезима, комитетима и управним одборима; повећати проценат заступљености жена у управама спортских друштава и клубова; обезбедити адекватно учешће жена у доношењу одлука о развоју женског спорта; подстаћи жене да се баве тренерским и другим активностима везаним за спортске делатности.

Носиоци активности:

Министарство рада и социјалне политике, Министарство здравља, Министарство омладине и спорта, покрајински органи и органи јединица локалне самоуправе, удружења грађана и организације цивилног друштва.

Рок: Континуирано

Превенција и сузбијање насиља над женама и унапређење заштите жртава

Опис стања

168. Насиље над женама је резултат неравнотеже моћи између жена и мушкараца која доводи до озбиљне дикриминације жена, и у оквиру друштва и у оквиру породице. Оно представља кршење људских права, чија сама природа лишава жене њихове могућности да уживају основне слободе, често оставља жене рањивим за даље злостављање и представља велику препреку у превазилажењу неравноправности између мушкараца и жена у друштву.

169. Насиље према женама је сваки акт родно заснованог насиља, који резултира или може да има за последицу физичку, психичку или сексуалну повреду или патњу жене, укључујући претње таквим радњама, ограничење или произвољно лишење слободе, без обзира да ли се дешава у сфери јавног или приватног живота. Насиљу су посебно изложене жене из маргинализованих и/или вишеструко дикриминисаних група (Ромкиње, жене са инвалидитетом, избеглице/расељене жене, жртве рата, жене које живе у истополним заједницама, жене са психички измењеним понашањем, жене зависне од алкохола, дроге и/или лекова, жене са ХИВ/АИДС вирусом, хроничне болеснице, мигранткиње, сиромашне жене, женска деца, старице, жене из сеоских средина и друге вишеструко дискриминисане групе).

170. Због разорних последица које изазива, насиље над женама једна је од основних препрека за хармоничан, хуман и демократски развој друштва. Протеклих деценија донет је низ међународних докумената и препорука, којима се указује да је дужност државе да јасно дефинише поједине облике насиља над женама, и да изгради ефикасне и делотворне инструменте за заштиту жена од насиља, да заштити право на живот, слободу и личну сигурност жена; да спречи насиље, без обзира где се оно догађа, а да женама које су преживеле насиље пружи свеобухватну правну заштиту, социјалну и економску помоћ и подршку ради изласка из ситуације насиља и ублажавања штетних последица које је оно изазвало.

171. Не постоје прецизни подаци о обиму и распрострањености насиља над женама у нашој земљи. Већина података обезбеђена је захваљујући истраживањима невладиног сектора, и они показују да је овај вид насиља веома раширен, чему су, поред патријархалног односа међу половима, допринели и тешка економска криза, избеглиштво, расељавање, ратно окружење, као и процеси ре-традиционализације. Најчешћи видови насиља над женама у Србији су насиље у породици/партнерском односу, сексуално насиље над женама и трговина женама.

172. Према овим истраживањима, скоро свака друга жена доживи неки облик психичког насиља у породици, свака трећа жена доживи физички напад од неког члана породице, док се свакој четвртој прети насиљем. У преко 92% случајева починилац је био супруг или партнер са којим жена јесте или је била у браку/заједници. Породично насиље, осим широке распрострањености, карактеришу још и дуготрајност и континуитет у успољавању.

173. Лично искуство сексуалног злостављања или узнемиравања претрпела је свака осма адолесценткиња, а 2/3 њих описало да је су им познати случајеви из непосредне околине. Како је у истраживањима велики проценат жена које одбијају да одговоре на питања, и како су евиденције које се воде у установама за то задуженим често непотпуне, може се са сигурношћу рећи да је „тамна бројка“, односно обим насиља које није пријављено ни евидентирано, још и већа.

174. Последњих година дошло је до позитивних помака на законодавном плану, усвајањем Кривичног законика и Породичног закона, као и новог Устава Републике Србије, али и даље постоје озбиљни проблеми и недостатак капацитета за примену законских прописа и других мера. Казнена политика према починиоцима насиља је блага, и постоји велика неуједначеност у примени законских прописа. Још увек није довољно развијен адекватан систем за спречавање насиља и за пружање адекватне психо-социјалне и правне помоћи и подршке женама жртвама насиља. Посебни проблеми изражени су у превенцији и заштити од насиља над припадницама вишеструко дикриминисаних група, које имају повећан ризик од виктимизације.

175. Трговина женама и децом, као облик организованог криминала, вишеслојан је и комплексан социјални проблем, који захтева примену свеобухватних и ефикасних мера на плану превенције и сузбијања. У овој области, у институцијама система, дошло је до мулти-секторског повезивања, али је потребно појачати напоре и формирати прецизније критеријуме за идентификацију жртава, и оснажити проактиван приступ.

176. Систем заштите жена од насиља организован је преко ресорних министарстава, у којима су непосредно ангажовани центри за социјални рад, полиција, судови и тужилаштва, као и здравствене установе. Упркос позитивним помацима, главни проблеми у систему су недостатак капацитета, међусобна неповезаност и непостојање уједначених стандарда поступања. Подршку женама жртвама насиља још увек претежно обезбеђује невладин сектор, а недостају програми за превазилажење траума и опоравак жртава, као и програми рехабилитације, односно ресоцијализације за жртве, да би им се омогућио нормалан и самосталан живот, и за починиоце, како би се преваспитали и престали насилно да се понашају.

177. Иако се насиљу над женама даје све више простора у медијима, најчешће преовлађује сензационалистички приступ, нема поштовања ни приватности ни достојанства жртве, а родна димензија насиља је маргинализована. Невладине организације водиле су низ кампања против насиља, са циљем да информишу ширу јавност о овом проблему, да позову државу на одговорно деловање, и да оснаже жене у коришћењу својих права. Неопходно је да се обезбеди промена јавне свести, широка подршка јавног мњења за борбу против свих облика насиља и да се насиље учини друштвено неприхватљивим у сваком погледу.

178. Неопходан елемент у борби против насиља над женама је сарадња свих чинилаца који имају удела и могу допринети успеху у овој области. Потребно је спроводити мулти-секторски приступ и успоставити повезаност између релевантних институција и на националном и на локалном нивоу, а потребно је и постићи блиску сарадњу са цивилним сектором, невладиним организацијама и удружењима грађана.

Посебни циљ: Превенција и сузбијање свих видова насиља над женама и обезбеђивање свеобухватног система заштите за жене жртве насиља

179. Да би се обезбедио успех у превенцији и сузбијању насиља над женама, мора се приступити како унапређивању нормативног оквира и његовом усаглашавању са потребним међународним стандардима, тако и јачању капацитета система заштите жртава од насиља и умрежавању свих организација које се тиме баве, а затим извршити реформу у прикупљању података и вођењу документације, спровођењу истраживања и анализа. Посебна пажња потребна је како би се постигла промена јавне свести и обезбедила јавна подршка у осуди сваке врсте насиља.

Појединачни циљ: Унапређивање нормативног оквира заштите од насиља над женама

180. Први услов за успешну борбу против насиља над женама јесте добар нормативни оквир, односно одговарајућа легислатива. У овој области постоји низ међународних стандарда, опредељења и полазишта, који се морају уградити у наш законоправни систем. Мора се такође обезбедити доследна примена и у инкриминисању и у пенализовању насиља над женама, као и праћење резултата казнене политике.

Активности:

Усвајање Националне стратегије за борбу против насиља над женама, која укључује посебне мере за вишеструко дискриминисане групе

181. Сачинити свеобухватну стратегију за борбу против насиља над женама у оквиру које би се дефинисале како мере превенције, тако и мере заштите за жртве и санкција за починиоце; обезбедити посебне мере као што су законска правила, механизми и процедуре, који су прилагођени појединим видовима насиља, и установити посебна и ефикасна решења за заштиту жена које припадају вишеструко дискриминисаним групама.

Реформа законодавства

182. Размотрити потребу за доношењем посебног Закона о заштити од насиља у породици, и како би се он уклопио у постојеће законодавство; преиспитати казнену политику и распон запрећених казни и других мера у односу на починиоце насиља. Побољшати решења у Закону о раду, ради заштите од насиља на радном месту и од мобинга; усагласити одредбе закона са обавезујућим међународним стандардима.

Праћење примене закона

183. Направити анализу примене Породичног закона и мера заштите предвиђених овим законом; утврдити надлежност и проверити ефикасност механизма задужених за праћење стања у овој области; анализирати казнену политику у овој области, и разлике у примени законских прописа како по типу институција, тако и према регионима; сачињавати редовне периодичне извештаје о овом питању; увести систем независног праћења ове праксе од стране цивилног друштва.

Појединачни циљ: Јачање капацитета система заштите жена од насиља

184. Непосредним носиоци система заштите, односно центрима за социјални рад, полицији, тужилаштву и судовима, и здравственим институцијама морају се обезбедити одговарајући капацитети за рад, зато што уколико било који од ових сегмената не функционише у складу са својим овлашћењима, није могуће успоставити заштиту ни у једном конкретном случају. Потребно је равноправно укључити цивилни сектор у систем заштите, а посебну пажњу треба обратити на мере превенције, мере рехабилитације и ресоцијализације, као и на заштиту вишеструко дискриминисаних група.

Активности:

Успостављање стандарда професионалног рада и усвајање протокола о поступању у случајевима насиља према женама у установама социјалне заштите, здравственим, васпитним и образовним установама, у полицији и правосуђу

185. Утврдити стандарде професионалног рада за све запослене у институцијама заштите; прикупити све постојеће протоколе за поступање у случајевима насиља над женама и на основу тога донети јединствени обавезујући протокол и обезбедити одговарајуће механизме за његову доследну примену.

Континуирана обука стручњака/стручњакиња у правосуђу, полицији, социјалним, здравственим, васпитним и образовним установама и медијима

186. Организовати сталну и темељну едукацију, укључујући и специјализацију, запослених у институцијама заштите, како би се обезбедило адекватно поступање у случајевима насиља; обезбедити одговарајуће просветне кадрове да се едукација о недопустивости насиља уведе у образовни систем; припремити новинарски кодекс за извештавању за случајеве породичног насиља.

Успостављање и јачање сарадње између институција и изградња локалних мрежа за помоћ женама жртвама насиља

187. Успоставити мреже свих институција које се баве насиљем над женама на локалном нивоу и утврдити начин међусекторске сарадње; успоставити координацију и надгледање ових служби од стране ресорног министарства, уз одговарајућу сарадњу са другим релевантним министарствима.

Повећање доступности система заштите жена жртва насиља

188. Формирати специјализоване тимове за поједине видове насиља, повећати број склоништа и служби за психо-социјалну и правну подршку; обезбедити њихову доступност женама без икакве дискриминације; спроводити систематско информисање јавности о систему заштите жена од насиља, како би жене могле да користе своја права, како би се успоставило поверење у институције заштите и како би жене знале да затраже помоћ.

Обезбеђивање буџетских средстава за функционисање система заштите жена од насиља

189. Спровести истраживање о буџетским импликацијама насиља над женама, укључујући све економске факторе. Одредити тип и обим заштите која би била обавезно покривена буџетским средствима. Законски регулисати намену посебних средстава (од игара на срећу, продаје акцизних роба, нафтних деривата и сл) за заштиту и опоравак жртва насиља.

Успостављање и јачање сарадње између релевантних државних органа/институција и цивилног сектора

190. Успоставити и дефинисати сарадњу између служби задужених за заштиту жена од насиља и цивилног сектора, нарочито женских организација које се баве подршком жртвама насиља; успоставити мешовите мреже на локалном нивоу; одржавати заједничке састанке и саветовања о питањима насиља над женама, на којима би се дискутовало о мерама и резултатима и договорале будуће активности.

Појединачни циљ: Спровођење истраживања и унапређење документације и статистике

191. Спровођење свеобухватних и систематских истраживања и прикупљање података о распрострањености насиља у породици јесте неопходан услова за припремање и спровођење делотворних законских и политичких мера за његову превенцију и за заштиту жртава. Потребно је имати сазнања о обиму, узроцима и последицама разних видова насиља, као и о ефикасности заштитних и превентивних мера. Потребно је такође дефинисати методологију и истраживачку инфраструктуру, која ће омогућити сарадњу и упоредне анализе у овој области.

Активности:

Организовање и спровођење научних истраживања о насиљу над женама и систему заштите жена од насиља

192. Обезбедити подршку квантитативним и квалитативним истраживањима и то на национално репрезентативном узорку; спровести анкету о виктимизацији, о преваленцији свих облика насиља над женама и о факторима који су повезани са насиљем; спровести истраживање о свим последицама насиља; обратити посебну пажњу на истраживања у овој области везана за вишеструко дискриминисане групе.

Унапређивање система прикупљања и обраде података и вођења евиденција, укључујући промене у државној статистици

193. Унапредити систем административних евиденција и интерног прикупљања података у институцијама заштите кроз увођење једнообразног стандардизованог модела; обезбедити да се у евиденције уносе сви релевантни подаци важни за извођење анализа; мапирати проблеме приликом прикупљања података на терену; укључити програме за прикупљање и обраду података о насиљу над женама у планирану реформу статистике.

Појединачни циљ: Подизање нивоа свести о насиљу над женама као друштваном проблему и сузбијање негативног медијског приказивања жена

194. Насиље над женама и у породици често остаје на маргинама јавности и не третира се као опште-друштвени проблем. Веома је важно обезбедити промену јавне свести и добити подршку широке јавности у борби против свих видова насиља. За то је потребно водити јавне кампање, али и укључити сазнања о штетности насиља у образовне програме. Потребно је усмерити активности на подизању јавне свести како ка доносиоцима одлука, тако и ка медијима који учествују у обликовању јавног мњења, а посебно на младе, да би се формирали у духу толеранције и ненасилне комуникације.

Активности:

Информисање и сензибилисање јавности о узроцима и последицама насиља над женама

195. Организовати јавне трибине и предавања о проблемима насиља над женама у локалним срединама. Едуковати новинаре и уреднике медија о проблемима насиља над женама; подстицати медије да се у континуитету и доследно, одговорно и истраживачки баве проблемима насиља над женама и у породици, преиспитујући одговорност државе и поступање служби и професионалаца; промовисати моделе ненасилног понашања и афирмативну политику према вишеструко дискриминисаним групама.

Интегрисање знања о насиљу над женама у образовне програме на свим нивоима

196. Увести обавезну едукацију о недопустивости насиља и курсеве за ненасилну комуникацију у формални образовни систем, и то од почетка обавезног школовања па до програма на универзитету, ради правилног формирања ставова код деце и младих; увести програме о људским правима, правима деце и равноправности полова у све нивое васпитно-образовног рада, као и специфичне информације о особама и институцијама које пружају помоћ у случајевима насиља.

Сензибилизација јавности о насиљу над припадницама вишеструко дискриминисаних група

197. Упознати јавност са специфичним положајем жена у вишеструко дискриминисаним групама, које су додатно изложене насиљу; радити на сузбијању праксе малолетничких и уговорених бракова у ромској заједници; обезбедити посебне програме оснаживања за жене жртве насиља из вишеструко дискриминисаних група.

Сузбијање сензационалистичког извештавања медија о насиљу над женама, промовисања насиља према женама, негативног медијског приказивања жена, промовисања порнографије и рекламирања проституције

198. Подстицати медије да промовишу не-стереотипно приказивање жена и мушкараца, да усвоје антидискриминациону уређивачку политику; захтевати од медија да приликом извештавања о насиљу поштују достојанство и интегритет жртве; нагласити обавезу медија који су јавни сервис или имају националне фреквенције да обавезно учествују у кампањама за подизање јавне свести и против насиља; санкционисати промовисање порнографије и рекламирање проституције; високо опорезовати медије који емитују или објављују сексистичке садржаје.

Носиоци активности:

Министарство рада и социјалне политике, Министарство унутрашњих послова, Министарство правде и институције правосуђа, Министарство просвете, Министарство омладине и спорта, покрајински органи и органи јединица локалне самоуправе, удружења грађана и организације цивилног друштва.

Рок: Континуирано

Уклањање родних стереотипа у медијима и промоција равноправности полова

Опис стања

199. У Србији нема систематизованих званичних података о броју медија и медијских удружења. Област медија није се до сада систематски истраживала из родне перспективе, иако постоје поједина вредна истраживања.

200. Закони који регулишу рад медија не обавезују медије на не-сексистичко извештавање и на балансирано представљање мушкараца и жена, нити прописују подједнако учешће мушкараца и жена у уређивачкој политици. Супсидијарно законодавство, међутим, санкционише дискриминацију с обзиром на припадност полу. У два највећа професионална удружења новинара, основане су женске секције, уводе се професионалне смернице и усвајају добровољни кодекси понашања, подстиче не-сексистичко представљање родова и покрећу иницијативе за употребу родно сензитивног језика у медијима.

201. У цивилном друштву активно се ради на сузбијању негативног и стереотипног представљања жена, а неке невладине организације раде и на прикупљању документације која се тиче представљања жена у медијима. У исто време, долази до феминизовања новинарске професије; има све више жена међу новинарима, али не и међу уредницима медија.

202. Генерално, жене су најчешће или одсутне или приказане на стереотипан начин у медијима. Осим што се појављују у ограниченом броју улога, често нису уопште део медијског садржаја, а када су присутне, онда се чине језички невидљивим, употребом мушког рода за занимања и функције које обављају. Значајно су мање представљене у вестима, ређе интервјуисане и питане за мишљење него мушкарци. Медији у Србији веома ретко указују на велики и значајан допринос жена друштвеном и економском развоју.

203. У поплави комерцијалних медија, који се воде сензационализмом, жене су углавном приказане као објекти жеље и/или објекти за гледање. У томе се прелазе све границе коректности. Насилни, понижавајући или порнографски медијски производи имају веома негативан утицај на жене и њихово учешће у друштву. Прикази којима се ојачавају традиционалне женске улоге такође су врло ограничавајући. Тзв. “женски медији“ баве се или проблемима физичког изгледа жена, или стереотипним садржајима „за домаћице“. Неке категорије жена су из медија готово изостављене (нпр. старије жене, припаднице мањинских, националних и верских група, жене другачије сексуалне оријентације, жене са инвалидитетом, сеоске жене итд).

204. Са ширењем комуникацијских технологија, постоји огроман потенцијал да медији дају много већи допринос генералном напретку жена, промовишући равноправност полова, једнаке могућности и партнерске односе између мушкараца и жена, како у сфери јавне политике, тако и у вези приватних ставова и понашања.

Посебни циљ: успостављање родне једнакости у медијима, уклањање родних стереотипа и елиминисање мизогиније/говора мржње из медија

205. Обзиром да медији имају одлучујући утицај на формирање јавног мњења, и да се преко њих рефлектује слика о женама, односно слика коју о родним улогама имају и жене и мушкарци, веома је важно да се жене и њихове активности и потребе приказују на озбиљан и адекватан начин. Потребно је стога охрабрити позитивне тенденције код оних медија који се развијају у правцу родне сензитивности, као и позитивне промене у законодавству и прихватање етичких кодекса у свим новинарским удружењима.

Појединачни циљ: Афирмација родно сензитивног медијског деловања

206. Афирмација родно сензитивног медијског деловања јесте начин да се приступи променама јавне свести и да се јавно заступа равноправност полова као фактор битан за демократске односе у друштву и за коришћење женских потенцијала у развојној политици. Ово треба да утиче на напуштање

традиционалистичких образаца, по којима је жени место у кући, или се третира као мушки објекат.

Активности:

Примена кодекса родне равноправности у медијима

207. Промовисати приступање новинара и новинских удружења, као и медијских редакција, Кодексу родно осетљивог медијског извештавања. Подстицати новинаре да на поштен, коректан и фер начин говоре и пишу и о женама и о мушкарцима, избегавајући стереотипе и предрасуде.

Не-сексистичка употреба језика

208. Подстицати употребу не-сексистичког и родно сензитивног језика у медијима. Поштовати правила српског језика о слагању у роду, броју и падежу; када год за то постоји могућност употребљавати женски род у вези са звањима и занимањима које обављају жене; избегавати изразе и термине који су последица стереотипа и предрасуда о половима; елиминисати увредљиве изразе према женама, а посебно према вишеструко дискриминисаним групама.

Појединачни циљ: Уклањање родно заснованих стереотипа и елиминација мизогиније у медијским садржајима, посебно у случају вишеструко дискриминисаних група

209. Комерцијализација медија и потрошачко друштво намећу неодговарајућу слику жене, робујући стереотипима према родним улогама и у медијским садржајима, и у рекламама и оглашавању. Овај третман повремено прераста у мизогинију, што се штетно одражава на положај жена и разумевање женских потенцијала и женских потреба. Посебно су изражени стереотипи према вишеструко дискриминисаним групама. Ове тенденције је неопходно променити и санкционисати, до мере до које је то у складу са слободом изражавања.

Активности:

Афирмација жена, женског стваралаштва, женског доприноса у култури, образовању, науци, економији, спорту и др.

210. Подстицати медије да доприносе афирмацији жена, посвећујући адекватну пажњу женама у јавном и политичком животу, пратећи различите области женског стваралаштва, и промовишићи жене које дају пун допринос у култури, уметности и науци, спорту, бизнису и предузетништву. Подстаћи медије да посебну пажњу посвете доприносу жена из вишеструко дискриминисаних група.

Разрада акционог плана за локалне медије и борбу против сексизма и мизогиније и стереотипа заснованих на припадности одређеном полу, сексуалној оријентацији и било ком другом личном својству

211. Организовати едукацију о равноправности полова за што већи број новинара и уредника; подстицати специјалне медијске садржаје посвећене проблемима у овој области; размењивати програме и садржаје на локалном нивоу; организовати мреже новинара који се баве овом темом; подстаћи медије да пригодно обележавају датуме значајне за жене и њихова права; стимулисати локалне медије да учествују у кампањама у вези равноправности полова; промовисати личности које могу да послуже као модел за углед у локалним срединама.

Укључивање медија и медијских агенција у праћење медија из родне перспективе

212. Охрабрити медије да промовишу вредности и принципе толеранције, недискриминације и међусобног уважавања међу женама и мушкарцима. Обавезати медије да питањима породичног насиља, злостављања жена, трговине људима и секс трафикинга, чије су жртве најчешће жене, прилазе са дужним поштовањем, без сензационализма. Повећати број програма за и од стране жена у циљу да се женске потребе и питања испуњавају и решавају на одговарајући начин. Установити награду за допринос ширењу родне равноправности у медијима.

Праћење и анализа медијских програма и извештавања, као и јавног оглашавања, и представљање резултата медијским кућама

213. У сарадњи са невладиним организацијама, пратити и анализирати медијске садржаје; организовати јавне и стручне трибине посвећене медијским програмима и извештавањима кад је у питању положај жена или равноправност полова; санкционисати сексистички приступ у јавном оглашавању. Разрађивати, у складу са слободом изражавања, надзорне механизме, укључујући и добровољне, којима ће се промовисати уравнотежено и различито приказивање жена у медијима.

Појединачни циљ: Повећање учешћа жена у одлучивању у медијима

214. Иако је број новинарки, односно жена које раде у медијима и за медије веома повећан, до мере у којој се може говорити и о феминизовању новинарске професије, мали је број оних које су освојиле уређивачке позиције. При томе, и оне жене које јесу на местима одлучивања у медијима, ретко репрезентују

специфичне женске интересе и заступају не-стереотипно представљање родних улога у уређивачкој политици.

Активности:

Предузимање мера позитивне акције за повећање учешћа жена у органима одлучивања у медијима

215. Подстицати медије да раде на стварању једнаких услова и могућности за напредак и усавршавање жена и мушкараца запослених у медијима; подстицати медије да раде на стварању услова за једнаку доступност водећих позиција и женама и мушкарцима запосленима у медијима; подстицати медије да креиреју атмосферу међусобног поверења, сарадње и коректног односа међу запосленим женама и мушкарцима.

Праћење учешћа жена у одлучивањима у медијима

216. Пратити и анализирати број и начин учешћа жена у одлучивању и у уређивачкој политици појединих медија, као у телима која имају утицаја на опсег и садржај медија, и о томе редовно информисати ширу јавност.

Појединачни циљ: Систематизација истраживања, документације и статистике о родној равноправности у медијима

217. Медији представљају драгоцен извор података и истраживачке грађе. Зато је потребно охрабривати како истраживачко новинарство у области родне равноправности, тако и прикупљање натписа, чланака, часописа, тонских и видео записа који могу да послуже као документа о процесима у друштву и времену у коме су настали, и као подаци и грађа за разне врсте истраживања која се тичу статуса и положаја жена, односа између жена и мушкараца, и појединачних женских судбина.

Активности:

Истраживање родне равноправности у медијима

218. Стимулисати истраживачко новинарство везано за питања положаја жена и равноправност полова; укључити програме о равноправности полова у студије журналистике; пратити начин на који се тема третира у различитим медијима.

Оснивање Информативно-документационих центара за женско новинарство и садржаје о женама

219. Охрабрити оснивање и рад Информативно-документационих центара који би пратили и прикупљали медијске садржаје који се тичу приказивања жена, равноправности полова и положаја жена; подстаћи рад оваквих центара и у погледу праћења рада и вођења документације о новинаркама; омогућити доступности ових информација корисницима за потребе истраживања и анализирања; подржати периодично публикување прегледа квантитета и квалитета медијских садржаја везаних за питања жена.

Носиоци активности:

Министарство рада и социјалне политике, Министарство културе, покрајински органи и органи јединица локалне самоуправе, струковна удружења.

Рок: Континуирано

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

I ПРАВНИ ОСНОВ

220. Правни основ ове стратегије садржан је у члану 45. став 1. Закона о Влади („Службени гласник РС“, бр.55/05 и 71/05-исправка), којим је утврђено да стратегијом развоја Влада утврђује стање у области из надлежности Републике Србије и мере које треба предузети за њен развој, и *Уставом Републике Србије* („Службени гласник РС“ бр.83/06 и 98/06) у члану 15. којим се јемчи равноправност жена и мушкараца и развој политике једнаких могућности и у члану 21. став 4. којим се дозвољава увођење посебних мера ради постизања пуне равноправности лица или групе лица који су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима.

II РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

221. Република Србија је, као чланица УН, Савета Европе и других међународних организација, потписница низа међународних докумената који се односе на права жена и равноправност полова, међу којима се истичу Универзална декларација о људским правима (1948), конвенције о политичким правима жена (1952), о грађанским и политичким правима (1966), о економским, социјалним и културним правима (1966), као и Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације према женама (CEDAW - 1979), Пекиншка декларација и платформа за акцију (1995), декларације о заштити жена и деце у случајевима опасности и оружаног сукоба (1974) о елиминацији

злостављања жена (1993), Универзална декларација о демократији (1997), Резолуција Савета безбедности УН бр.1325 (2000) и Миленијумска декларација УН (2000).

222. Кључни законски документи о равноправности полова Савета Европе су Европска конвенција о заштити љуских права и слобода, као и низ препорука Комитета министара и Декларација о равноправности полова као предуслову демократије; Европска унија такође има јасне стандарде везане за питања равноправности полова, и поштовање тих стандарда један је од предуслова за процес придруживања и за учлањење у Унију.

223. Доношењем новог Устава (2006), Република Србија се обавезала да развија политику једнаких могућности за мушкарце и за жене, као претпоставке битне за унапређење демократије, за политичку и економску стабилност и за стварно партнерство између жена и мушкараца у вођењу послова друштва у коме они раде у условима једнакости и комплементарности, узајамно се обогаћујући својим разликама.

224. Пекиншка платформа за акцију представља програм оспособљавања и давања већих овлашћења женама. Она има за циљ уклањање свих препрека које стоје на путу активном учешћу жена у свим сферама јавног и приватног живота и убрзано обезбеђивање пуног и равноправног учешћа жена у економском, друштвеном, културном и политичком процесу доношења одлука. Питање родне равноправности је питање људских права и услов за социјалну правду, као и неопходан и основни предуслов за равноправност, развој и мир.

225. Трансформисано партнерство засновано на равноправности мушкараца и жена, односно принцип равноправне власти и одговорности код куће, на радном месту, у широј државној и међународној заједници јесте услов за човеку окренут одрживи развој. Изградња таквог партнерства тражи непрекидан и дугорочни ангажман, како би жене и мушкарци могли радити заједно у своју корист, у корист своје деце и у корист друштва.

226. У оквиру Пекиншке платформе за акцију, која је послужила као полазни основ за ову стратегију, обухваћене су области: жене и сиромаштво, образовање и обука жена, жене и здравље, насиље над женама, жене и оружани сукоб, жене и привреда, жене на власти и у одлучивању, механизми за побољшање положаја жена, људска права жена, жене и медији, жене и околина, као и женско дете (девојчица). Усредсређујући се на шест од пекиншких приоритета, кроз ову стратегију обухваћено је оно што је у предстојећем периоду најпотребније за стварање једнаких могућности за мушкарце и за жене, што не значи да ће остале области остати занемарене.

227. Стратегија је рађена у демократском, симултаном и партиципативном процесу, који је трајао годину дана, уз широко учешће цивилног сектора, и за које време је одржан низ панела и трибина, као и закључна конференција. Овај

процес представљао је допринос сарадњи државних институција и женског покрета, као и допринос подизању јавне свести, повећању видљивости и оснаживању жена у нашем друштву.

III ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА

228. За спровођење ове Стратегије биће потребна посебна средства у буџету Републике, која ће се планирати у сарадњи са Министарством финансија и осталим носиоцима активности у посебном Плану за примену Стратегије. Средства за почетак примене могу се изнаћи у оквиру већ билансираних средстава, у финансирању преко пројеката и у средствима донације.

IV НАЧИН ПРИМЕНЕ СТРАТЕГИЈЕ

229. Влада задужује Сектор за родну равноправност при Министарству рада и социјалне политике, у сарадњи са Саветом за равноправност полова, Министарством финансија и свим осталим побројаним носиоцима активности, да најкасније шест месеци од усвајања ове стратегије припреми детаљан план за примену, у коме ће бити прецизиран начин реализације и динамика предвиђених активности, потребна финансијска и друга средства за спровођење стратегије, као и систем надгледања и периодичног оцењивања постигнутих резултата.

V ОБЈАВЉИВАЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

230. Ову стратегију објавити у „Службеном гласнику Републике Србије“